

Kam jsme zatím dospěli na synodální cestě?

Jan Bednář

První část synodálního procesu, která probíhala na bazální úrovni v primárních společenstvích věřících na úrovni farností, popř. v jim obdobných strukturách, byla zakončena v březnu tohoto roku. Její plody jsou nyní zpracovány na úrovni jednotlivých diecézí, popř. biskupských konferencí a v rámci církevních struktur budou „postoupeny výše“.

Máme-li se za touto částí realisticky ohlédnout, zřejmě musíme konstatovat, že se vyskytovaly povzbudivé případy farností, kde proběhla velice intenzivně a živě, někde byl však průběh formální, popř. omezený na velmi malou skupinu věřících, mnohde se prakticky nic neudálo. O této skutečnosti jsme se již zmiňovali v minulém čísle *Universa* s tím, že právě toto se zřejmě ukazuje jako důležitý symptom bezprostředně související s perspektivami života a budoucí existence daných farností a jim obdobných společenství.

Do základu celého procesu tzv. synodální cesty byla vložena teze, že v rámci celé církve po ní jdeme shromáždění kolem Ježíše Krista a za bezprostřední účasti Ducha sv., přičemž bychom měli především naslouchat. Ježíšovi a Duchu sv. nasloucháme prostřednictvím Písma a tzv. apoštolské tradice již po 2000 let a nutno přiznat, že to stále příliš neumíme, ale právě zmíněná synodální výzva se též, a to zřejmě velmi podstatně, dotýká otázky naslouchat si v církvi navzájem a přitom naslouchat i celému okolnímu světu. Zde si však nutno

uvědomit, že synodální rozměr života církve se zcela originálním způsobem kombinuje s hierarchickým principem, který se, a to především v katolickém církevním prostředí, odvozuje od tzv. apoštolské posloupnosti. Požadavek naslouchání je pak zřejmě třeba chápat zcela univerzálně, tj. na jednotlivých hierarchických úrovních, mezi nimi i směrem k vnějšímu prostředí. Má-li se však naslouchat, musí se někdo nezbytně vyjadřovat, prostě řečeno, je též třeba mluvit.

Pokud jde o vzájemné naslouchání mezi jednotlivými hierarchickými církevními úrovněmi, je zcela evidentní, že synodalita se zde neobejde bez vzájemného sdělování podnětů a zkušeností v hlubokém respektu projevujícím se mezi těmito úrovněmi. V této souvislosti se však setkáváme se zásadní a zajímavou otázkou, zda primárně základní směr uskutečňování souvisejícího kontaktu je shora dolů, nebo zdola nahoru. Čas rychle plyne, ale snad se ještě mezi čtenáři těchto řádků najdou, a to nikoli v mizivé míře, pamětníci druhého vatikánského koncilu. Ti si mohou snadno uvědomit rozdíly mezi koncilním procesem a nynějším procesem synodálním.

►► VYBRANÉ PODNĚTY ZE SYNODÁLNÍ DISKUSE

Brněnská diecéze. Téma vztahů se ukazovalo jako důležité pro všechny skupiny. Výroky, které jsme měli možnost číst, vyjadřují touhu po autentickém a vřelém společenství, které dokáže přijímat druhé. Druhým nejčastěji zmiňovaným tématem výstupů byla aktivita/pasivita. Toto téma zahrnovalo jednak výčet konkrétních akcí farností, ale i stesk, pokud aktivita chybí. Zároveň i volání po vyšším zapojení farníků, vědomí toho, že je pouze málo aktivních a mnoho pasivních farníků. O těchto věcech hovořilo asi 20 % skupinek. Spíše než „pevné jádro“ by byla podle mnohých potřebná fungující farní rada, volená členy farnosti, která by nesloužila jen jako „komparz pro faráře“. Necelých 13 % se věnovalo roli kněze. Tradiční model, kdy ve farnosti o všem rozhoduje kněz, je vnímán spíše negativně. V synodálních výstupech se volá po reformě a očistění církve ve smyslu decentralizace, oproštění od mocenského přístupu, elitářství a klerikalismu, volá se po transparentnosti volby biskupa, průhledném řešení kauz, srozumitelnosti a důvěryhodnosti pro okolí. Taktéž po

Koncil je z povahy věci záležitostí odvíjející se od nejvyšší roviny církevní struktury, tj. od biskupského kolegia sjednoceného s papežem. Na této rovině, zpravidla s přihlédnutím k odborně teologické reflexi a obecným společenským podmínkám v dané době, jsou formulovány zásadní otázky, výsledky jejichž řešení postupně pronikají a prosakují do nižších sfér církevní struktury, až k poslednímu prostému věřícímu. Je pak samozřejmě složitou otázkou, nakolik se tento pokoncilní proces podaří. Bohužel mnohé závěry v tomto směru týkající se druhého vatikánského koncilu nejsou pro dnešní církve lichotivé a bezbolestné. Obrátíme-li však pozornost k nynější synodální cestě, je naprosto evidentní, že programově startuje z nejnižších úrovní církevního tělesa, tj. ze sféry prostých věřících a jejich společenství. Závěr tedy musí být zcela jasný: Máme-li naslouchat, musíme mluvit, musíme vyjadřovat svoje zkušenosti, radosti i bolesti, naděje, smutky i zklamání. Odtud se odvíjí tok informací, podnětů a požadavků, který při právě zvolené synodální cestě nemůže směřovat jinak než zdola nahoru. Jdeme-li prostě společně po cestě a nasloucháme, nemůžeme ignorovat nebo zakrývat těžkosti a překážky, které se na ní vyskytnou. Musíme je naopak citlivě vnímat a důsledně řešit, popř. naléhavě upozorňovat ty, kdo jsou k jejich řešení kompetentní.

Z uvedeného je zřejmé, že by se v církvi neměl nikdo pohoršovat nad tím, plynou-li v nastoupeném synodálním procesu zdola

impulsy a požadavky na řešení dnes evidentně existujících a často velmi naléhavých, až bolestných a zahanbujících problémů v životě církve. Zásadní záležitostí však může být to, jak jsou tyto požadavky prezentovány ve vztahu k tomu, jak se s nimi má nakládat. Z hlediska požadované všeobecné synodality v církvi by evidentně bylo zcela neorganické, kdyby synodálně zdola formulované požadavky byly na kompetenčně vyšší církevní úrovni ignorovány nebo třeba i pozitivně vyřizovány, ale jednorázovým, formálním a čistě striktně administrativním rozhodnutím daného církevního orgánu. Synodalita spíše předpokládá, a to zcela v duchu častých vyjádření papeže Františka, odvážné a zároveň promyšleně rozvážné odstartování kontinuálních procesů, které posléze povedou k řešení ve všech souvislostech. Je však nezbytné, aby se tyto procesy vyznačovaly principiálně důslednou rázností, ale současně moudrou trpělivostí, odvahou, ale zároveň i pokorou ve spojení s kritickou promyšleností, osobní a společenskou iniciativou, přičemž si

věřící podílející se na tomto procesu uvědomují příslušnost k cestě s Ježíšem za účasti Ducha sv. Oné dnes u nás v církevních kruzích často kritizované německé synodální cestě nelze ve věcné rovině upírat legitimitu a naléhavost prakticky u všech vznášených podnětů a požadavků. Z hlediska právě zmíněné problematiky je však způsobu jejich předkládání jakoby k okamžitému formálnímu rozhodnutí církevního aparátu asi nutno přiznat určité deficity.

zdobrovolně celibátu kněží, zapojení žen do duchovní služby, větší citlivosti vůči lidem na okraji (LGBT, rozvedeni). Zároveň je vyjádřena nutnost systematickým a oslovujícím vzděláváním předávat víru mladým generacím a zachovat základy víry, na kterých církve stojí.

Plzeňská diecéze. K formaci patří neodmyslitelně modlitba, Boží slovo a vědomí lidské identity. Je potřeba překonávat ego své, celé lidské společnosti i církve. Neměli bychom si přestávat klást otázky a snažit se hledat na ně odpovědi. Základem je pak otevřená komunikace, při níž máme vůli vzájemně se poznávat a sdělovat si své postoje, názory. Ve farnosti ať farář poznává své farníky... biskup svou diecézi... i papež František chce znát svou církev – celý svět. Je zapotřebí vnímat lidi kolem sebe a nabízet jim pomoc, naslouchat jejich starostem a jít s nimi kus cesty. Nepřehlížet aktuální dění, využívat moderní technologie ke zviditelnění. Učme se komunikovat. Budme otevření a ochotní ke změně.

Kroky pro farnosti a celou diecézi budeme zpracovávat v následujících měsících se zapojením PRF (možnost vytvoření farní syntézy), synodálních skupinek a diecézních grémií s vědomím toho, že se nejedná o akt naplnění stanovených cílů, ale o nastartování procesu změny. V českých a moravských diecézích bylo navrženo toto: upravit texty písní v kancionálu, v české modlitbě Páně zaměnit prosbu „neuved' nás v pokušení“ za „proved' nás pokušením“, sjednotit Alianční týden modliteb a Týden modliteb za jednotu církve v jeden, zajistit včasná a fundovaná vyjádření ČBK k aktuálním otázkám.

V rámci světové církve bylo navrženo zrevidovat požadavek na zpověď a povinnost nedělní návštěvy bohoslužby. Dále byl vyzdvižen žádoucí milosrdnější přístup k rozvedeným, LGBTQ+, k předmanželským vztahům – církve by měla najít cestu, jak těmto lidem umožnit plnohodnotný svátostný život. Dále je třeba vést diskusi o zdobrovolně celibátu pro kněze a jáhny, o zrovnoprávnění žen

→ Příklad (ne)povinný celibát

K tomuto účelu si vezměme dnes často uváděný požadavek na zdobrovolnění kněžského celibátu v západní latinské katolické církvi. Zmiňujeme ho nikoli proto, že bychom ho považovali za dnes zcela dominující jedinečnou záležitost, ale prostě z toho důvodu, že na něm lze velmi názorně ilustrovat to, co bylo právě zmíněno.

Připomeňme nejprve všeobecně známou skutečnost, že kněžský celibát je záležitostí pouze západní (latinské) katolické církve, a to jako požadavek organizačně disciplinárního charakteru nevyplývající z doktríny víry, z Písma nebo apoštolské tradice. Fakticky by tedy šlo jej zdobrovolnit, možno říci, pouhým jednorázovým administrativním škrtem pera vedeného rukou církevní autority. Mohlo by přitom jít i o vyhovění požadavku legitimně vzešlému zdola, jenž byl zformulován v řádně vedené synodální diskusi. Zkusme si však představit, že by naši dnešní absolventi seminární výchovy a oficiální kněžské formace obdrželi pouze na základě takového rozhodnutí možnost založit si jako aktivní kněží rodinu. Evidentně by byli naprosto nepřipraveni. Nesmírně náročná problematika vlastního manželství a rodiny stála při jejich formaci zcela mimo. Kromě toho by bylo nutno i v katolickém prostředí řešit řádné postavení kněžské rodiny ve farnosti, společensky farní status manželky kněze apod. Pokud by všechno toto, a zřejmě i mnohé další, nebylo řádně ošetřeno a vžito, lze téměř s jistotou předpokládat, že by se zde vbrzku vytvořila lavina nefungujících kněžských manželství, kněžských rozvodů apod. Toto rozhodně nelze chápat jako varování před zdobrovolněním kněžského celibátu jako takovým, k čemuž s vysokou pravděpodobností v budoucnu dojde, ale jako naléhavé upozornění, že i zde vyvstává nutnost programově odstartovat složitý proces

reformy celé kněžské formace, ale i vývoje přirozeného akceptování a pozitivního působení rodiny kněze ve farnosti. Sladění otcovské role ve vlastní rodině a otcovství farního nebo jemu podobného společenství věřících není jednoduché, ale ani ve svém principu kontradiktorní, a západní církve by měla v tomto směru studovat a využívat zkušeností východních ortodoxních církví i církví protestantských. Uvědomme si, že potridentská formace celibátních kněží v latinské církvi probíhá již po takřka polovinu tisíciletí bez principiální reformy a zřejmě již svůj čas svrchovaně naplnila. Nutné změny však evidentně nemohou být jen formálně administrativní povahy. Stěží si je lze představit bez hluboce principiálního procesního rámce, který by měl mít synodální dimenzi a přiměřený časový horizont, jenž však musí plně respektovat dobově naléhavou skutečnost, že času je zřejmě již málo, mnoho ho již bylo promeškáno, neboť jsme v církvi příliš dlouho spali nebo nezdravě zavírali oči.

Ordinace osvědčených ženatých mužů

Dnes dosti diskutovanou alternativou k tomu, co bylo právě uvedeno, je ordinace ženatých a životem již plně osvědčených mužů zralého věku, kteří již z větší části řádně splnili otcovskou roli ve vlastní rodině (tzv. viri probati), ke kněžské službě zaměřené především na službu poskytování svátostí, zejména pak vysluhování eucharistie, v základních společenstvích věřících. Vzhledem k tomu, že tato záležitost byla již nejednou zmiňována i v našem časopise, není třeba se jí na tomto místě nyní zabývat celkově, pouze bychom chtěli upozornit, že realizace by ani zde nemohla být pouhou formálně administrativní záležitostí, ale výsledkem přiměřeně odpovídajícího hlubšího procesu. Jeho součástí by opět musela být vhodná formace, zahrnující tentokrát

v církvi, o svěcení žen. Zazněly též požadavky umožnit laikům ovlivňovat výběr kněží a biskupů (zajistit transparentnost výběru), právo farnosti odvolat faráře, posilování pastorační péče v duchu druhého vatikánského koncilu.

Hradecká diecéze. Byla tu zcela jasně vyslovena touha Božího lidu po dobrých pastýřích. Kněze nebo biskupa, který naslouchá, reaguje, rozlišuje a pomáhá nalézat řešení, lidé vždy přijmou. Jde nám tedy o dobře vykonávanou autoritu, která naslouchá všem, umí rozlišovat tak, že se neopírá o většinové stanovisko, ale sleduje dobro celku. V péči o celek je poctivá a pravdivá, s důvěrou očekává spolupráci a loajalitu všech ostatních. V synodálním naslouchání mnohokrát zazněla bolest ze setkání se zneužitím autority. Lidé leckdy postrádají pastýře, který projevuje zájem, naslouchá a po uvážlivém rozhodnutí zpětně informuje. Tento vztah mezi věřícími a jejich pastýři je velmi důležitý, cenný a křehký. Může být snadno narušen. Autorita se tak ke škodě celku odcizuje, zatvrdí a stává se čistě formální, což může vést až k autoritářství (klerikalismus). Na straně Božího lidu pak dochází ke ztrátě loajality, objevuje se vzdor nebo ztráta ochoty ke spolupráci a pasivita.

Ze svědectví synodních skupin zjišťujeme, že v reálných situacích proces rozhodování neprobíhá v celém svém rozsahu, leckdy je

zkrácen na minimum. Důsledkem toho jsou rozhodování od stolu, silová nebo jen formální řešení. Každé dobré rozhodnutí vyžaduje, aby bylo dobře, transparentně a srozumitelně sděleno celku. Pokud totiž nebude společenstvím dostatečně přijaté, nebude fungovat. Je proto důležité, jakým způsobem jsou rozhodnutí sdělována jednotlivým osobám i společenstvím, kterých se rozhodnutí přímo týká, ale i těm, kterých se týká nepřímou nebo se jich netýká vůbec.

Pražská arcidiecéze. Skupiny obecně konstatovaly pocit odstupu a nepochopení jak mezi vedením církve a řadovými členy, tak i mezi sebou navzájem. „Nezdá se mi, že by povaha naší církve byla nějak zdatně dialogická.“ „Nebude-li církev naslouchat všem, nemá smysl.“ Naslouchání je vnitřní postoj, ne jen zdvořilá slušnost. Církve má dopředu prefabrikovaný názor, naráží se i na tabuizaci některých témat a vytváření postoje „majitelů pravdy“ s tendencí vylučovat a odsuzovat toho, kdo má jiné názory. Přesouvání dialogu do virtuálního prostoru tomu nepříspěvá.

Lidé nevědí, jak hovořit s kněžími. Je „problém, že už předem ‘vědí’, o čem přece bude ten druhý mluvit“, spíš „vyslechnou, než že by se jednalo o naslouchání.“ „Vědí ordinovaní, jak lidé žijí? Má hierarchie odvahu zeptat se nás, co si myslíme (...) i o tzv. kontrolních otázkách?“ Vážnutí dialogu je zapříčiněno nedostatečností

nutné vzdělání v podobě získání nezbytného teologického, psychologického, pastoračního apod. minima, pro něž by nepochybně musel být vytvořen vhodný studijní program, zřejmě distančního studijního charakteru. I zde by bylo potřeba odpovědně se zamýšlet nad sladěním rolí otce rodiny a otce daného společenství věřících, statusem příslušné rodiny ve farní obci atd. Především je však třeba počítat s tím, že pro církevněbyrokratickou scénu by bylo akceptování tohoto způsobu zřejmě popudlivě dráždivé. Kandidát kněžství v obci věřících by zde byl pro ordinaci vybírán, zřejmě prostřednictvím určitého synodálního procesu, zdola (z nitra vlastního společenství), a nebyl by tedy přiváděn zvnějšku jako reprezentant a zástupce církevní vrchnosti. Z historie je zřejmé, že překonávání takovýcho v podstatě umělých překážek patří pro smýšlení církevní byrokracie k nejobtížnějším.

Na tomto místě bychom chtěli vybidnout naše čtenáře, aby si znovu připomněli anketu z minulého čísla *Universa* nazvanou „Otázka z dobrovolnění celibátu: na co čekáme?“ Pokud se alespoň trochu hlouběji zamyslíme nad zde publikovanými odpověďmi, měli bychom pochopit, kolik psychologicky obtížných, ale ve své podstatě banálních překážek a předsudků je třeba trpělivě odstraňovat v náročném procesu, vyžadujícím mnohem více než jednorázové formálně administrativní rozhodnutí. Ale je zde ještě jedna zcela fundamentální záležitost. V anketních odpovědích se kupodivu prakticky nevyskytuje role kněze jako svátostného vysluhovatele eucharistie, mše sv., či, prostě řečeno, onoho svátostného lámání chleba. Chceme-li však opravdu respektovat kořeny křesťanství, je právě toto vysluhování zcela ústředním tématem a nemůže být mezi kněžskými kompetencemi upozaděno. Zde se nabízí znepokojivá otázka, zda nejde o příznak toho, že fyzická účast na slavení eucharistie je stále chápána spíše jako automatizovaná konzumace svátostného servisu

(či snad i jako poněkud obtěžující povinnost), čímž se nám jakoby oklikou vrací na scénu téma, jímž jsme se rovněž zabývali v minulém čísle našeho časopisu. Záležitost zajištění častého přístupu třeba i malých společenství věřících v řídké diasporním prostředí, které se pro nás zřejmě stává trvalou realitou, k eucharistické oběti nemůže být v jakékoli diskusi o působnosti kněží opomíjena, nechceme-li alibisticky přeskakovat jádro problému.

Kromě právě rozebraného příkladu se jistě můžeme odvážit mnohých zamyšlení, kam po skončení nynější fáze „synody o synodě“ povede další vývoj církevního prostředí, a to i v kontextu vícenásobné hluboké krize, již prochází a zřejmě ještě více v blízké budoucnosti bude procházet globální světová, a především euroatlantická společnost. Zřejmě se nám budou rámcově rýsovat dvě cesty. První můžeme nazvat cestou realizace naděje, kdy nastartovaný vývoj bude sice obtížně, ale s postupným úspěchem probíhat ke svému vyústění, jež si lze představit např. v podobě nového reformního koncilu, který církvi vytyčí cestu nejen do postmoderní, ale i post-postmoderní doby. Druhá cesta představuje naopak destrukci naděje, kdy dojde ke zplanění a rozmělnění pozitivně reformních snah a s nimi spojených hlubokých očekávání. Takový vývoj bohužel proběhl v celé historii církve již nejednou a důsledkem je současný stav rozděleného křesťanstva v moderní sekularizované společnosti. Pokud by měl nastat i nyní, snad by bylo možno představit si tragický povzdech církve v podobě parafráze známé básně Viktora Dyka „Země mluví“: „Nezahynu, jsem ve svém principu trvalá, ale víš-li, kolik nových temných, pohoršlivých a drásajících stínů se objeví na mé tváři a zcela ji zastře soudobému člověku?“ Pamatujme na to a bděme, když těžiště synodálního procesu nyní technicky přechází do hierarchicky vyšších pater církevní struktury.

spolupráce církevních struktur, v konkrétních projevech mocenským chováním nositelů autority a byrokratickým systémem.

„Často vnímáme příliš velký důraz na tituly či funkce v rámci církve.“ „Konkrétní zkušenost s pražským arcibiskupstvím – zasláný problém byl bez odezvy, na opakovaný dotaz přišla odpověď, že biskupům se rady nedávají.“ Jeden z účastníků svědčí: „S tak tvrdým jednáním jako v církvi se člověk jinde neseťká.“ Laici potřebují respekt ke svému poslání, které má základ ve všeobecném kněžství.

Nedostatek dialogu pramení také z přetíženosti kněží: „Je-li pozice kněze nastavena tak, že není v lidských silách vykonávat ji kvalitně, jde o koncepční omyl.“ Ne všichni kněží jsou lidsky zralí pro zastávání své služby věrohodným způsobem; existuje mnoho kněží zlomených a nešťastných. „Biskupové nestíhají... Jsou na více slavnostech, ale s lidmi ani na jediné z nich. Neseťkají se s těmi, pro které tu mají být.“ Zazněl rovněž návrh na možnost odvolání biskupů, časově omezený mandát ve službě i zmínka o netransparentnosti výběru nového biskupa.

„V naší farnosti jsme si 15 let mysleli, že týmová práce a participace laiků už jsou zaběhlou praxí – a během pár měsíců jsme o to několika rozhodnutími přišli a nemáme dovolání, jen deziluzi.“ Aktuální situace v místní církvi vypadá tak, že „se ubírá od spoluúčasti k autoritě“. Pojmenována byla „přichylnost církve k moci,

uplatňování pozice síly“. Související tezí byla zmínka o „lidských pravidlech jako orientačním bodu pro vztah s Bohem, což je odrazující zkušenost“. „Přes všechna negativa dokážou lidi v církvi vydržet, i když je to ničí.“

„Aktivita může přijít od farníků a stačí, když dostanou prostor a důvěru.“ Na všech úrovních je vyžadován větší podíl laiků na rozlišování a rozhodování. „Skutečné rozlišování před Duchem svatým a ve společenství je zatím mimořádné vzácné.“ Laik nemůže ve farnosti prakticky nést odpovědnost (existují výjimky) a není systémově zván do debaty. Rozhodování je spojeno s kněžským svěcením. Základem by mělo být takové pojetí autority, která dává prostor osobním charismatům jednotlivců podle jejich kompetencí, což laikům umožní širší působení. Potřebují podporu od církve tam, kde dosavadní struktury nestačí a kde je třeba reagovat na aktuální výzvy, a to formou oficiálního mandátu; k tomu by měli být vedeni a formováni. Celkově je třeba vykonávat autoritu produchovnělou; s tím kontrastuje autoritářství, které je překážkou svobody.

Skupiny volají po oddělení pastorační a svátostné péče od praktické péče o budovy a ekonomiku a technické stránky církevního provozu. Některé aktivity farnosti je třeba profesionalizovat a vhodně skloubit s dobrovolnictvím. Nastolena byla otázka, zda kněz musí být statutárem farnosti.